

KAUNO ŽEMAIČIŲ VASAROS KELIONIŲ MARŠRUTAI

BENEDIKTAS JANKAUSKAS
Nuotraukos autorius

Kauno Žemaičių draugija (KŽD) – jau apie 20 metų aktyviai veikianti organizacija. Kiekvieno mėnesio paskutinį trečiadienį vyksta draugijos narių sueigos. Jose prisimenami Žemaitijai ir Lietuvai nusipelnę veikėjai, atliekama meninė programėlė, pagerbiami tą mėnesį gimę draugijos nariai, aptariamos karščiausios krašto aktualijos, pabendraujama prie atsineštinių vaišių, padainuojama, o kartais ir pašokama. Vasaros laikotarpiu susirinkimus pakeičia išvykos. Jos dažniausiai derinamos prie įvairių renginių.

Pirmoji 2012-ųjų metų vasaros kelionė derinta prie 6-osios Pasaulio žemaičių dailės parodos atidarymo Plungėje. Birželio 9 d. ryte nuo Kauno pilies pajudėjo pilnas 29 vietų autobusas.

Pirmoji sustojimo vieta – neseniai restauruotas Dionizo Poškos baublių muziejus Bijotuose. Dauguma šios kelionės dalyvių čia jau buvo lankęsi anksčiau ir net po keletą kartų, todėl prieš išvykdami abejojo tokio sustojimo prasmingumu. Tačiau, patikinti, kad pastarųjų metų pasikeitimai muziejuje yra esminiai, tokiam planui vėliau nebeprisitaravo ir tokiu apsilankymu liko patenkinti. Ne vienas

Mažieji baubliukai

tą dieną pasakė, kad milijonai, skirti šiam objektui sutvarkyti, panaudoti prasmingai. Visus maloniai nustebino gražiai sutvarkyta Baublių muziejaus, parko, dvarvietėje buvusio vandens malūno aplinka. Nepatenkinti likome tik dėl to, jog, nusipirkus bilietus, muziejaus lankytojai, norintys jo teritorijoje fotografuoti ar filmuoti, turi sumokėti papildomai dar nemažą sumą pinigų.

BAUBLIAI – PIRMASIS SENIENŲ MUZIEJUS LIETUVOJE

Jį tūkstantmečio ąžuolo kamiene 1812 m. įrėngė rašytojas, istorikas Dionizas Poška (1765–1830). Žmonės ąžuolą Baubliu vadinę todėl, kad vėjas jo giliose drevėse baubte baubdavęs. Pats rašytojas Baublio vardą siejęs su senovės lietuvių medaus dievaitiu Bubilu.

Gražiai sutvarkyta Dionizo Poškos baublių muziejaus aplinka

Baublyje D. Poška dirbdavo ir išsėdavosi. Čia jis eksponavo savo turėtus archeologinius radinius, istorinę ir etnografinę medžiagą, senovės dievų atvaizdus, įžymių žmonių portretus ir laikė daugiau kaip 200 knygų bibliotekėlę. Baublio eksponatai bei įrašai kėlė visuomenės patriotines nuotaikas, skatino tyrinėti Lietuvos istoriją ir kultūrą. D. Poškos rinkiniais ypač domėjosi mokslininkai. 1824 m. šalia pirmojo Baublio buvo pastatytas antrasis, nes pirmajame eksponatai jau nebetilpo. Tautinio atgimimo metais Baublius lankė gausios ekskursijos, tautinio atgimimo veikėjai. Prie baublių buvo rengiamos dainų šventės, chorų pasirodymai, gegužinės.

Ruošiantis Baublių muziejaus 200 metų sukakčiai, Baubliai gal septintą kartą buvo restauruoti, o visa jų aplinka su buvusiu dvariete ir išlikusiu vandens malūnu restauruoti pirmą kartą.

Baubliai – senovės lietuvių kultūros paminklas, neturintis analogo, gyvai menantis rašytoją D. Pošką ir Lietuvos praeitį.

Išsamiau apie Muziejų metus 2012 ir apie Dionizą Pošką skaitykite žurnale „Žemaičių žemė“ (2012 Nr. 1(83) ir 2(84)).

ANTRASIS SUSTOJIMAS: KALTINĖNŲ KAPINĖSE – DIONIZO POŠKOS KAPAS

Kaltinėnuose, prie D. Poškos kapo, trumpai prisiminėme D. Poškos biografiją. Jis gimė 1764 m. Telšių pavieto Žemalės parapijos Lėlaičių dvare. Pakrikštytas 1764 m. spalio 13 dieną. Iki motinos mirties gyveno gimtinėje, vėliau su tėvu ir pamote persikėlė į Maldūnus. Apie 1773–1780 m. mokėsi Kražių kolegijoje, pasikui pasirinko teisininko kelią, praktikavosi Raseinių palestroje. 1786 m. jam suteiktas advokato vardas. Būdamas 17–18 metų pradėjo dirbti Raseinių žemės teisme – iš pradžių advokatu, vėliau –

Būrelis KŽD narių prie Dionizo Poškos kapo Kaltinėnuose (Šilalės r.)

teismo regentu, ežių teismo sekretoriumi, žemės teismo raštininku. Nuo 1790 m. iki mirties gyveno Bardžiuose, kaimelyje šalia Bijotų, kur stovi garsieji D. Poškos baubliai. Valdė apie 500 ha žemės, turėjo 40 baudžiauninkų. Greičiausiai 1792 m. vedė Uršulę Sasnauskytę, kuriai buvo dėkingas „už jos jausmų pastovumą, gerą ir gailingą širdį, mokėjimą išsaugoti namų židinio ramybę, už šeiminiškės darbštumą ir rūpestingumą“.

D. Poška mirė 1830 m. balandžio 30 d. (gegužės 12 d.) Bardžiuose, palaidotas Kaltinėnų parapijos kapinėse, šalia anksčiau mirusios žmonos Uršulės. Senas užrašas ant kapo informuoja:

„Žinok, ateivi, jog tas kapas yra
Tikro žemaičio ir garbingo vyro,
Kurs kalbą mūsų ištaisyti troško,
O pats vadinos Dionizas Poška.“

Išvažiudami iš Kaltinėnų aplankėme garsųjį Kaltinėnų Tautos prisikėlimo kryžių, didingai imituojantį dar Antrojo pasaulinio karo metais Pilių piliakalnio (vietinių žmonių Kepaluškalniu vadinamo) šlaite pastatytą kuklų Nepriklausomybės kryžių, kuris nulaužtas ir žolėmis apaugęs išliko iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Lankydami šią žemaičiams šventą vietą prisiminėme Kaltinėnuose dirbusio klebono Petro Linkevičiaus veiklą atstatant sudegusią Kaltinėnų bažnyčią ir kuriant vadinamąjį Kryžiaus kelią, kurio pasakutinioji vieta – aukščiausias Lietuvoje Tautos prisikėlimo kryžius.

Tęsdami kelionę privažiavome Bilionių piliakalnį. Greta jo – Aukšttagirės bokštas. Nutarėme užkopti jį ir pasižvalgyti po plačias žemaičių apylinkes. Vaizdai įspūdingi. Gaila tik, kad šalia esančios aukštesnės kalvos didingąjį Medvėgalį užstoja.

Bilionių piliakalnis – respublikinės reikšmės archeologinis paminklas yra Šilalės rajone, netoli Laukuvos miestelio. Spėjama, kad šis piliakalnis gali būti Pilėnų pilies vieta.

Piliakalnio aikštelė ovali, 57 m ilgio ir 37 m pločio. 4 m žemiau aikštelės yra 11–20 m pločio terasa. Piliakalnis primena laiptuotą piramidę. Kalvos pietiniame šlaite – kultūrinis sluoksnis. Čia rasta lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi.

Netoli Bilionių piliakalnio šiaurės vakarų kryptimi plyti įspūdingų kalvų masyvas, kuriame išsiskiria Aukšttagirės kalvos ir miškai, o pietinėje papėdėje – tvenkiniai, medinė XIX a. Bilionių kaimo sodyba, horizonte matosi Padievyčio piliakalnis.

Pietauti sustojome pakelės miško aikštelėje, nuo Rietavo pasukę link Plungės ir už Stalgėnų pervažiavę Minijos tiltą. Pietų metu pasveikome du kelionės dalyvius, gimusius birželio mėnesį ir savo bičiulį Antaną artėjančio vardadienio proga.

PLUNGĖJE, KUNIGAIKŠČIŲ OGINSKIŲ RŪMUOSE

Į Pasaulio žemaičių dailės parodos atidarymą atvykome pačiu laiku – organizatoriams jau rengiantis šventės ceremonijai. Ji užtruko gerą pusvalandį. Žemaičių dailės šventei atveriant duris, jos organizatoriai pasveikino visus dalyvius ir parodos lankytojus: „Tegu žemaičių menas įsipina į Lietuvos kultūros vainiką, praturtindamas jį naujais atspalviais, originaliomis formomis ir savita pasaulėžiūra, suteikdamas žiūrovams nepamirštamų emocijų“.

(Nukelta į 30 p.)

Su gimtadieniu pasveikinti išvykos dalyviai

Aukštagirės apžvalgos aikštelėje

Gėlių puokšte pagerbtas tapytojas Virginijus Kašinskas

(Atkelta iš 29 p.)

Prieš pasukdami į parodą gėlių puokšte padėkojome į šį renginį mus pakvietusiam tapytojui Virginijui Kašinskiui.

Paroda mums paliko didžiulį įspūdį. Ekspozitai išdėstyti trijuose Oginskių dvaro centrinių rūmų aukštuose, kūrinių tematika labai įvairi.

Žemaičių dailės muziejus įkurtas 1994 metais. Muziejaus sodyba – buvęs kunigaikščio Mykolo Mikalojaus Severino Marko Oginskio (1849–1902) dvaro ansamblis, kurio pastatai statyti 1873–1886 metais. 1879–1902 m. dvare veikė M. Oginskio įsteigta orkestro mokykla. Joje 1889–1893 m. mokėsi ir lietuvių dailininkas bei kompozitorius Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911).

Šiuo metu dvaro ansamblį sudaro dešimt XIX a. pastatų ir statinių. Juos supa vienas didžiausių (58,3 ha) ir gražiausių mišraus stiliaus parkų Lietuvoje.

Vienas iš pagrindinių muziejaus tikslų – išsaugoti ateinančioms kartoms ir tautos kultūrai unikalų XIX a. architektūros paminklą – kunigaikščio M. Oginskio dvaro kompleksą. Muziejus taip pat kaupia saugo, eksponuoja Žemaitijos regiono dailės ir Plungės krašto materialines bei dvasines vertybes, žemaičių dailę, rūpinasi, kad į tėvynę sugrįžtų iševijoję kūrusių žemaičių dailės kūriniai, kitos istorijos ir meno kolekcijos, tiria Plungės rajono ir Žemaitijos krašto praeitį.

Dalyvauti 6-ojoje Pasaulio žemaičių dailės parodoje Plungėje norą 2012 m. pareiškė 112 dailininkų. Vyriausias parodos dalyvis – šiemet 91-ąjį gimtadienį atšventęs dailininkas Andrius Valius. Kitas ištikimas žemaičių dailės parodų dalyvis – greitai savo 90-metį švęsiantis Valerijonas Galdikas, pirmą kartą savo darbus Žemaičių parodoje eksponavęs dar 1943 m. Telšiuose surengtoje parodoje. Nepamiršta Pasaulio žemaičių dailės parodų ir ištikimai jose jau ne pirmi metai dalyvauja Alfonsas Čepauskas, Valerijonas Jucys, JAV gyvenanti Ona Čepelienė, Bronius Grušas, Adalbertas Nedzelskis ir daugelis kitų žemaičių dailininkų.

Šventės metu organizatoriai pasidžiaugė, kad tarp parodos dalyvių daugėja jaunų menininkų. Tarp jų nemažai ir XX a. 9-ajame dešimtmetyje gimusių dailininkų. Tai Egidija Brinkytė, Donata Banevičiūtė, Gražina Eimanavičiūtė, Jonė Šlepetytė, Martyna Kašinskaitė, Martynas Petreikis, Neringa Poškutė, Jurga Sutkutė, Darius Vilius. Jauniausiai parodos dalyvei vilnietei Onai Stasiulevičiūtei – tik 13 metų.

Šiemet parodai dailininkai pristatė apie 350 savo darbų. Meno tarybai teko sudėtingas darbas – iš jų atrinkti ne tik geriausius, bet ir nutarti, kam yra verta suteikti parodos laureatų vardus. Tarybos nutarimu šiemet buvo įsteigtos trys nominacijos: už temos istoriškumą ir jos interpretaciją; už profesionalumą; už inovatyvumą. Laureatai apdovanoti plungiškės dailininkės Vilniaus dailės akademijos Telšių dailės fakulteto metalo plastikos katedros vedėjos B. Zdramytės sukurtais sidabriniais parodos medaliais.

GONDINGOS PILIAKALNIS

Iš Plungės pasukome atgal į Kauną. Grįždami stabtelėjome prie Gondingos piliakalnio, šiose apylinkėse, Babrungo upelio pusėje, išsiskiriančio įspūdingu šlaitu. Čia keliautojams tenka kiek paklaidžioti, nes niekur nesimato nei informacinio stendo, nei nuorodų, kaip privažiuoti prie piliakalnio.

Gondingos piliakalnis yra Plungės rajono savivaldybės teritorijoje, rytiniame Gondingos kaimo pakraštyje, Babrungo upės dešiniame krante.

Gondingos piliakalnio šlaitas ties Babrungo vingiu

Mingėlos ąžuolas dar tvirtas, nors jo laja ir asimetriška

nijame krante. Piliakalnį juosia upė ir supa raguvos. Šlaitai statūs, 16–18 m aukščio. Piliakalnio aikštelė ovali, pailga pietų-šiaurės kryptimi, 78 x 33 m dydžio, 2 m žemesne pietine puse, su ryškiu kultūrinio sluoksniu. Aikštelės pietvakariniame pakraštyje yra apie 70 m ilgio ir 8 m pločio ir 1 m aukščio lanko pavidalo pylimas, už jo – griovys ir dar vienas žemesnis pylimas nugriuvusia pietine puse. Aikštelės vakarų-šiaurės vakarų krašte supiltas 70 m ilgio, 4 m aukščio, 60 m pločio pylimas, kurio išorinis šlaitas 10 m aukščio. Šlaitai čia statūs, kai kur net 32 m aukščio.

Piliakalnio vakarinėje papėdėje yra trapecijos formos papilys. Jo aikštelė orientuota šiaurės vakarų-pietryčių kryptimi, yra 38 m ilgio (įskaitant ir sunaikintą pylimą) ir 110 m pločio pietryčiuose bei 130 m šiaurės vakaruose. Aikštelės vakariniame krašte yra 0,8 m aukščio, 11 m pločio pylimas, už kurio iškastas 10 m pločio, 2 m gylis griovys. Gynybiniai įtvirtinimai geriau išlikę šiaurės rytų krašte.

XX a. pradžioje į upę griūvančios aikštelės kraštą tyrinėjo Liudvikas Kšivickis. Piliakalnio žvalgomuosius archeologinius tyrimus

1949 m. ir 1964 m. atliko Lietuvos istorijos institutas.

Gondinga priklauso seniausiajam Lietuvos gyvenviečių tinklui, kuris formavosi dar valstybingumo susidarymo išvakarėse kaip gentinių susivienijimų centrų sistema, turinti ryškią gynybinę funkciją. Juosiam giliai įsirėžusių Babrungo slėnio kilpų, Gondinga praeityje garsėjo patogia gynybine padėtimi. Piliakalnyje stovėjo 1253 m. balandžio 5 d. Livonijos ordino ir Kuršo vyskupo Heinricho rašte dėl pietinių kuršių žemių dalybų minima Gondingos pilis.

Akivaizdu, kad Gondingos pilis buvo sunkiai prieinama. Patekti čia buvo galima tik iš vakarų pusės.

XIII–XVIII a. Gondingos gyvenvietė buvo valsčiaus centras, 1529–1567 m. ji minima neprivilegijuotų Lietuvos miestų sąrašė. Gyvenvietės reikšmė sumenko dar viduramžiais – nuo to laiko rašytiniuose šaltiniuose ji beveik nebeminima

Legendos byloja, kad piliakalnyje yra dideli požemiai, kuriuose tą kraštą užkariavę švedai paslėpė didelius turtus, o juos saugoti pavedė velniams. Turtų sargas pasirodantis prašmatnaus ponačio pavidalu, naktį ateinantis pas arkliajančius ar piemenis ugnies savo pypkei paprašyti.

PRIE MINGĖLOS AŽUOLO

Mingėlos ąžuolas – Valstybės saugomas gamtos paminklas Plungės rajono savivaldybės teritorijoje, Vieštvėnų kaime. Jis, globojamas jau penktos Mingėlų kartos, džiugina visų akį. Šiuo legendiniu galiūnu gėrėdavosi net rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas, kai stabtelėdavo pakeliui į Plungę bei kai rinko medžiagą apie Gondingos piliakalnį, kurį aprašė savo kūrinyje „Pragiedruliai“. Ažuolas patraukė ir M. K. Čiurlionio dėmesį, o garsusis dainius Maironis ir eiles apie jį sukūrė.

Pasakojama, kad po Žemaitijos krikšto 1413 m. ąžuolo viršūnė buvusi nupjauta (!), o į medžio viršų įkelta kopytėlė.

Seneliai vis dar pasakoja padavimą apie šio ąžuolo gimimo istoriją... Esą prie Minijos upės pakrančių kadaise gyvenęs žilagalvis genties išminčius Petrūnas ir auginęs našlaitį anūkėlį. Metų našta silpnino senelio sveikatą. Žynys jam kartą pataręs gerti stiprios ąžuolo gilių arbatos. Seneliui, besidiegvojančiam, kad nepajėgs jis net gilių surinkti, pagalbon pasišovė anūkėlis. Nepabūgęs senelio kalbų apie vilkus, jis nubėgęs Minijos pakrantėmis į ąžuolyną. Troškimas padėti seneliui buvo didesnis nei baimė...

Nesulaukęs grįžtančio anūkėlio, senelis iškeliaęs jo ieškoti ir radęs nebegyvą – sudraskytą vilkų. Kietai sugniaužtame delnelyje vaikelis laikęs didelę ąžuolo gilę. Sielvarto apimtas senelis tragedijos vietoje užkasęs tą gilę ir taręs: „Auk didžiulis, audrų, perkūnų ir kitų nelaimių nenugalimas!“

Ir išaugęs plačiašakis ąžuolas, prie kurio šventa ugnis degdavusi, drevėse senieji dievai gyvenę, o vidurnaktį apie jį gerosios laumės šokdavusios.

Ažuolo kamieno apimtis – 770 cm, medžio aukštis – 16 m, lajos aukštis – 14 metrų. Asimetriška laja turi 1 kamieną. Ažuolas auga toliau nuo kitų medžių. Žemės paviršius čia yra nepralaidus. Medis jau viršijo gamtinę brandą ir yra rezgnacijos fazėje. Lapuotumas – 60–90 proc. Kamieno pagrindu, kamiene ir lajoje jau yra ertmių. Ant kamieno matosi ir pažeidimų, kamieno pagrindu ir kai kuriose kitoje jo dalyse matosi plyšių, medienai kenkiančių grybelių.

(Nukelta į 32 p.)

Prikėlimo laukiančios Ablingos memorialo skulptūros

Prie Auškelių šeimos kapo Endriejave (Klaipėdos r.)

(Atkelta iš 31 p.)

ABLINGA

Ties Kuliais žvyrkeliu pasukome kairėn ir, kiek paklaidžioję, pasiekėme Ablingos kaimą, esantį jau Klaipėdos rajone. Čia aplankėme restauruojamą Ablingos memorialą, skirtą Antrojo pasaulinio karo pradžioje nužudytų Ablingos ir Žvaginių kaimų gyventojų atminimui pagerbti. Visos medžio skulptūros tą birželio mėnesį dar gulėjo sudėtos ant žemės, jų sutrūniję pamatai buvo nupjauti, skulptūros impregnuotos. Buvo ruošiamasi į betonuotus pamatus metaliniais strypais įtvirtinti skulptūras. Piliakalnio papėdėje aplankėme paminklą, skirtą nužudytiems šių kaimų gyventojams, o ant piliakalnio – kapines, kuriose ilsisi kiti Antrojo pasaulinio karo metais žuvę aplinkinių kaimų gyventojai.

Ablingos memorialas yra 7 km nuo Endriejavo miestelio. 1972 m. liepos mėnesį Žvaginių piliakalnio papėdėje buvo pastatytas medžio skulptūrų ansamblis, skirtas 1941 m. birželio 23 d. nacių sušaudytiems 42 Ablingos ir Žvaginių kaimų gyventojams. Ažuolų skulptūrų ansamblį kūrė tautodailininkai, suvažiavę iš visos Lietuvos. 30 paminklų – tai 30 pasakojimų apie nekaltas Ablingos ir Žvingių kaimo aukas.

Žvaginių piliakalnis galėtų būti vadinamas Liepkalniu, nes ant jo auga daug įspūdingų liepų. Vienos iš jų kamienas vos trijų vyrų ištiestomis rankomis apjuosiamas. Dauguma šių medžių labai aukšti, kiti – daugiakamieniai (vienos liepos net 27 kamienus be

Žvaginių piliakalnio liepos: aukštoji (viršuje) ir storoji (apačioje)

keleto dar smulkių atžalų suskaičiavome). Įspūdingos ir kitos.

ENDRIEJAVAS

Paskutinioji sustojimo vieta – Endriejavo kapinės, kur aplankėme neseniai Anapilin išėjusios buvusios labai aktyvios ir išradingos Kauno Žemaičių draugijos pirmininkės Onutės Auškelytės kapą ir pagerbėme jos šviesų atminimą.

Iš Endriejavo – neprailegstantis, žemaičių žemės pasakojimais ir dainomis ir nuspalvintas kelias link Kauno...